

DİN & FELSEFE

A R A Ş T I R M A L A R I

Religion and Philosophical Research

E-ISSN: 2667-6583

Aralık | December 2021

Cilt | Volume: 4 - Sayı | Number: 8

VİNAYA PİTAKA'DA KEŞİŞLER CEMAATİ İLE DİNDARLAR CEMAATİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

The Relationship Between Monastic and Lay Community in
Vinaya Pitaka

Merve SUSUZ AYGÜL, Dr. Öğretim Üyesi

Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi | Amasya University, Faculty of Theology

merve.susuz@amasya.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-8880-9258>

Makale Türü | Type of Article: Araştırma Makalesi | Research Article

Başyuru Tarihi | Date Received: 20.11.2021

Kabul Tarihi | Date Accepted: 18.12.2021

Atıf | Cite As

AYGÜLİ, M. S. "Vinaya Pitaka'da Keşişler Cemaati İle Dindarlar Cemaati Arasındaki İlişki". Din ve Felsefe Araştırmaları 4/8
(Aralık 2021): 226-247

İntihal | Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via plagiarism software.

Etik Beyanı | Ethical Statement

Bu makalenin yazarı/yazarları, hakemleri ve dergi editör grubu Din ve Felsefe Araştırmaları dergisinin Etik Kurallarına
uyduklarını kabul eder.

The author/authors, referees, and journal editorial group acknowledge that they adhere to the Code of Ethics for the journal
of Religion and Philosophical Research.

VİNAYA PİTAKA'DA KEŞİŞLER CEMAATİ İLE DİNDARLAR CEMAATİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Merve SUSUZ AYGÜL

ÖZ

Budist cemaati Sangha yaşam şekli açısından birbirinden tamamıyla farklı iki ayrı gruptan oluşur. Bu iki grup bütün sosyal ve ekonomik bağlarından feragat ederek belli kurallar çerçevesinde manastır hayatı yaşayan keşişler cemaati ile aile hayatı yaşamaya devam ederken Buda, Sangha ve Dharmaya iman edip manastır hayatı yaşayanları maddi açıdan destekleyenlerin oluşturduğu dindarlar cemaatidir. Budist cemaatini oluşturan bu iki grup arasındaki ilişki cemaatin devamlılığını sağlayan temel unsurdur. Bu önemi nedeniyle Vinaya Pitaka, keşişler cemaati ile dindarlar cemaati arasındaki ilişkiyi birtakım dinamikler üzerine kurarak şekillendirmiştir. Bu dinamiklerin başta gelenleri karşılıklı cömertlik ilkesi, keşişler cemaatinin kendini günahsız ve saf kılma sorumluluğu ile dindarların manastır ve keşişleri maddi açıdan desteklemeleri yönündeki beklenti ve en önemlisi iki cemaatin sahip olduğu kendilerine has otoritenin sağladığı güç dengesidir. Bu dinamikler iki grup arasındaki ilişkinin karşılıklı bağımlılık, otorite, beklenti ve sorumluluklar çerçevesinde gelişmesini sağlamış ve birbirinden tamamıyla farklı iki grup bir bütün olarak Budist cemaatini oluşturmuştur. Bu makale Vinaya özelinde keşişler cemaati ve dindarlar cemaatinin ne şekilde tanımlandığını inceledikten sonra bu iki grup arasındaki ilişkinin dinamikleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Budist kanonu Tripitaka'nın diğer metinleri bu makalenin kapsamına dâhil edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Vinaya Pitaka, Sangha, Keşişler Cemaati, Dindarlar Cemaati.

ABSTRACT

The Relationship Between Monastic and Lay Community in Vinaya Pitaka

The Buddhist community Sangha consists of two distinct groups that are completely different from each other in terms of way of life. The monastic community renounces all their social and economic bonds and lives in a monastery within the framework of certain rules. On the other hand, the lay community while continues to live household life, believes in Buddha, Sangha, and Dharma and supports those who live monastic life. The relationship between these two groups is the basic element that ensures the continuity of the Buddhist community. Because of this importance, Vinaya Pitaka has shaped this relationship on certain dynamics. The foremost of these dynamics are the principle of mutual generosity, the responsibility of the monastic community to keep itself spiritually pure, and the most importantly, the balance provided by the unique authorities that these groups have on each other. These dynamics have shaped the relationship between these

two groups based on interdependence, mutual authority, expectation, and responsibility. In this context, this article firstly analyzes what does it mean to be a monastic and to be a lay. Secondly, it is focused on the dynamics of the relationship between these two groups in Vinaya. Other texts of Tripitaka are beyond the scope of this article.

Keywords: Vinaya Pitaka, Sangha, Monastic Community, Lay Community.

GİRİŞ

Budizm üç ayaklı bir temel üzerine kurulmuştur: *Buda*, *Dharma* ve *Sangha*. Buda bir yandan Budizm öğretisini getiren tarihsel şahsiyet, diğer yandan ise zaman zaman insanüstü özellikler de atfedilen ideal tiptir. Dharma en genel anlamıyla Buda tarafından getirilen öğreti demektir. Sangha ise Budist cemaati anlamına gelir, Buda'nın ve öğretisinin geçmişten günümüze kadarki muhataplarını içerir. Kapsamının ne olduğu ile ilgili birtakım görüş ayrılıkları olmakla beraber, Sangha'nın temelde dört ayrı gruptan oluştuğu kabul edilir. Bunlar, manastır hayatı yaşayan erkek keşişler (Sanskritçe *bhikṣu* veya *sramana*, Palice *bhikkhu* veya *samana*),¹ manastır hayatı yaşayan kadın keşişler (Sanskritçe *bhiksuni*, Palice *bhikkhuni*)² ile dindar erkekler (palice *upasaka*) ve dindar kadınlardan (Palice *upasika*)³ oluşan dört gruptur.

Budist cemaatini oluşturan gruplar arasındaki temel ayrım aile hayatını terk edip manastıra girme yahut manastıra girmeden aile hayatı yaşarken Budist öğreti ve pratiklerini uygulama noktasındadır. Diğer bir ifadeyle Budizm'i keşiş olarak veya dindar olarak icra etmek cemaat içerisindeki gruplaşmanın birincil nedenidir. Modern dönemdeki dindar tabanlı oluşumlar hariç Budist cemaati Sangha Buda döneminden günümüze değin manastır hayatı yaşayan keşişler ile manastır hayatı yaşamayan dindarlar cemaatinden oluşmuştur. Sanghayı oluşturan bu iki cemaat yaşam tarzı ve dini icra etme şekilleri bakımından birbirlerinden tamamıyla farklı olmakla birlikte karşılıklı ilişki çerçevesinde bir bütün oluşturarak Budist cemaatini meydana getirmektedir. Budist cemaatini oluşturan bu iki grup arasında ne çeşit bir ilişki biçimi geliştiği ve bu ilişki biçiminin hangi dinamikler üzerine kurulduğu bu makalenin temel konusudur.

Sanghayı oluşturan bu iki cemaat arasındaki ilişki Budizmin ilk dönemlerinde şekillenen dinamikler üzerine kurulmuştur. Budist kanonunun temel metinlerinden biri olan Vinaya Pitaka Sanghanın oluşum dönemlerinde bu iki cemaat arasındaki ilişkinin dinamiklerinin nasıl şekillendiğinin görülebileceği temel kaynaklardandır. Budizm'deki ilk manastır kuralları metni olan Vinaya, keşişler cemaati ile dindarlar

¹ John Kieschnick, "Monks", *Encyclopedia of Buddhism*, ed. Robert E. Buswell (USA: Macmillan Reference, 2004), 565.

² Karma Lekshe Tsomo, "Nuns", *Encyclopedia of Buddhism*, ed. Robert E. Buswell (USA: Macmillan Reference, 2004), 606.

³ Helen Hardacre, "Laity", *Encyclopedia of Buddhism*, ed. Robert E. Buswell (USA: Macmillan Reference, 2004), 445.

cemaatinin birbirinden ayrı iki grup olarak kalmak suretiyle bir bütün oluşturmasını sağlayan ilişki biçiminin temellerini atmıştır. Bu makalenin temel iddiası Vinaya'nın iki cemaat arasındaki ilişkiyi genel kabul edildiği gibi karşılıklı cömertlik, beklenti ve sorumluluklar yanında ve daha da önemlisi her iki cemaatin birbirleri üzerinde etkin olan kendilerine has bir tür otoriteye sahip olmaları üzerine kurduğudur.

Vinaya Pitaka'da keşişler cemaati ile dindarlar cemaati arasındaki ilişkiyi konu edinen bu makale üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde nasıl keşiş olunduğu, keşiş yaşam tarzının gereklilikleri, keşişler cemaatinin ortaya çıkışı ve icra ettikleri pratikler üzerinde durularak Vinaya temelinde keşiş olmanın ne anlama geldiği açıklanmaya çalışılacaktır. İkinci bölüm Vinaya temelinde dindar olmanın ne anlama geldiği üzerine yoğunlaşmakta, dindar cemaatinin şekillenmesi ve özelliklerini ele almaktadır. Son bölüm ise bu iki cemaat arasındaki ilişkinin temel dinamiklerini belirleyip ilişkinin mahiyetini ortaya koyma amacını taşımaktadır. Bu incelemeler neticesinde makalenin sonunda Vinaya'nın Budist cemaatini oluşturan, yaşam tarzları birbirlerinden tamamıyla farklı olan iki grup arasında karşılıklı bağımlılık, sorumluluk, beklenti ve hepsinden daha önemlisi karşılıklı otoriteye dayalı bir ilişki tesis ettiği anlaşılmış olacaktır.

1. KEŞİŞLER CEMAATİ

Geleneğin anlatısına göre Sakyamuni yirmi dokuz yaşına kadar sarayda lüks bir hayat yaşadıkten, evlenip bir oğul (Rahula) sahibi olduktan sonra hayatın anlamına dair varoluşsal problemlerle karşılaşınca evini, ailesini ve tüm mal varlığını geride bırakarak saçlarını kazıtmış, lüks kıyafetlerini çıkarmış ve aile hayatından evsiz yaşam tarzına geçmiştir. Bir süre dönemin Hint 'evsiz yaşam' geleneğinden çeşitli gruplara katılıp, ünlü meditasyon ustalarının rehberliğinde dinî perhizler uygulamış,⁴ fakat daha sonra bu grupların zihnindeki sorulara cevap vermediğine karar vermiş ve tek başına katı asketizm hayatı yaşamaya başlamıştır. Katı asketik uygulamaların da kendisini kalıcı bir çözüme ulaştırmadığını gördükten sonra 'Orta Yol' diye isimlendirdiği yolu takip ederek meditasyon yaparken aydınlanmaya ulaşmış ve 'aydınlanmış' anlamında Buda ismini almıştır.⁵ Orta Yol varoluşsal acının nedenlerini ortadan kaldırmayı amaçlayan bir eğitim ve uygulama sistemidir. Budizm olarak isimlendirilen bu eğitim ve uygulama sisteminin temeli Buda'nın kendisi tarafından izlenen yaşam tarzıdır. Bu yaşam tarzı evsiz, dinî yaşamını idame ettirmek için dilenen, gezginci bir yaşam tarzı; Budist keşiş hayatıdır.⁶

Buda'nın kendi hayatında idealize edilen keşiş yaşam tarzı, öncelikle keşiş adayının toplum içerisindeki bütün rollerinden uzaklaşmasını gerekli kılmaktadır. Aday ailesini, mesleğini ve her türlü güç ve sorumluluğunu geride bırakarak Buda'nın kurmuş olduğu topluluğa katılıp belli kurallar çerçevesinde yeni bir yaşam tarzı

⁴ Rubert Gethin, *The Foundations of Buddhism* (Oxford: Oxford University Press, 1998), 85.

⁵ Akira Hirakawa, *A History of Indian Buddhism From Śākyamuni to Early Mahayana*, çev. Paul Groner (USA: University of Hawaii Press, 1990), 24-27.

⁶ Gethin, *The Foundations of Buddhism*, 85.

benimsemek durumundadır. Buda aydınlanmaya ulaştıktan sonra yaptığı yolculuklarında varoluşsal acılardan kurtulup aydınlanmaya ulaşmak için bu yaşam tarzının benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu yolculuklarda Buda'nın öğretisini kabul edip, topluluğa katılma kararı alanların sayısı arttıkça Budist cemaati Sangha'nın kuruluşu ve kurumsallaşması zorunlu hale gelmiştir.⁷

Sangha başlangıçta yalnızca erkeklerin katılabileceği bir cemaat olarak ortaya çıkmıştır. Kadınların Sangha'ya katılması ve ayrı bir kadın keşiş cemaatinin kurulması Buda'nın teyzesi ve aynı zamanda süt annesi olan Mahapajapati Gotami'nin aile hayatından evsiz yaşam tarzına geçme (manastır hayatına katılma) isteği neticesinde vuku bulmuştur. Buda teyzesinin isteğini ilk iki defasında reddetmiş, üçüncü defasında ilk takipçilerinden Ananda'nın araya girmesi ile sekiz önemli kuralı⁸ kabul etme şartıyla kadınların aile hayatından evsiz yaşam tarzına geçmelerine izin vermiştir.⁹ Kadın veya erkek keşiş olarak Sangha'ya katılmak isteyen kişi ilk olarak ilk atama (*pabbajja*) töreni ile aday (*samanera*) olarak topluluğa katılır. Kişi topluluğa katılmak için ailesinin rızasını almış olmalıdır. Aday başını kazıtır, günlük elbiselerini çıkartıp manastır kıyafetlerini giyer ve bir keşiş tarafından topluluğa kabul edilir. Bu aşamada aday Vinaya kurallarından sorumlu olmayıp *Üç Sığınağı* (Buda, Dharma, Sangha) kabul edip On Kurala¹⁰ uymakla yükümlüdür. Adaylık sürecini tamamlayanlar tam atama (*upasampada*) töreni ile keşiş olarak toplulukta yerini alır. Upasampada töreni oldukça detaylı ve önemlidir; keşiş olmak isteyen aday on keşiş¹¹ tarafından test edilir, kabul edilenler Vinaya kurallarının tamamından sorumlu hale gelir.¹²

Vinaya kadın keşişler için 311, erkek keşişler için 227 kural içermektedir. Erkek ve kadın keşişlerin uymakla yükümlü olduğu bu kurallar sekiz kategoriye bölünür. İlk dört kural (*pārājika*) çiğnendiğinde manastırdan atılmayı gerektiren cinsel ilişki, hırsızlık, bir insanı öldürmek ve manevi kazanımlarla ilgili yanlış iddialarda bulunmaktan kaçınmaktır. İkinci kategori çiğnendiğinde belirli bir süre manastırdan uzaklaştırılmayı gerektiren cemaat içinde bölücülük çıkarma, yanlış suçlamalarda

⁷ Richard F.Gomrich, *Theravada Buddhism A Social History from Ancient Benares to Modern Colombo* (London: Routledge, Second Edition, 2006), 19.

⁸ Kadınların keşiş olmak için kabul etmesi gereken sekiz kural, *Garudhamma* (ağır kurallar) ile ilgili bk. Ute Hüsken, "The Eight Garudhammas", çev. Thea Mohr ve Jampa Tsedroen, *Dignity and Discipline: Reviving Full Ordination for Buddhist Nuns* (Boston: Wisdom Publications, 2010), 133-138.

⁹ Cullavagga X.1:5 (Vin 5, 352-354).

¹⁰ Manastır hayatının ilk aşamasında adayın sorumlu olduğu on kural; öldürmemek, çalmamak, cinsel ilişkiden uzak durmak, yalan söylememek, sarhoş edici maddelerden uzak durmak, öğleden sonra yemek yememek, dans, müzik ve eğlenceden uzak durmak, mücevher ve parfüm kullanmamak, rahat yataklarda uyumamak, altın ve gümüşe el sürmemek. Bk. Daniel A. Getz, "Precepts", *Encyclopedia of Buddhism*, ed. Robert E. Buswell (USA: Macmillan Reference, 2004), 673.

¹¹ Kadınlardan keşiş olmak isteyenler hem kadın keşiş cemaati hem erkek keşiş cemaatinden onay almak zorundadır.

¹² Gomrich, *Theravada Buddhism*, 108-109.

bulunma, ailelere fitne sokma gibi eylemlerden uzak durmaya yönelik kuralları da içeren 13 kuraldır (*samghādisesa*). Sonraki iki kural çiğnendiğinde cezası koşullara bağlı olarak manastır tarafından belirlenen cinsellikle ilgili uygunsuz davranışlara dair kurallardır. Sonraki otuz kural (*nissaggiya*) çiğnendiğinde yapılan hatanın itirafı ve hatadan vazgeçmeyi gerektiren, çoğunluğu giysilerin, paranın, ilaçların kullanımı ile ilgili kurallardır. Sonraki doksan veya doksan iki kural (*pācittiya*) çiğnendiğinde yalnızca itirafı gerektiren, çoğunlukla yalan söyleme, şiddet, kötü konuşma ile ilgilidir. Sonraki dört kural (*pātidesaniya*) çiğnendiğinde yalnızca itirafı gerektirir. Diğer kategori keşişlerin yemek yeme, yürüme ve giyinme adabı ile ilgili 66-113 kuralı (*sekhiya*) içerir. Son kategori ise anlaşmazlıkların çözülmesi ile ilgili yedi kuraldan oluşur.¹³ Dolayısıyla Vinaya kuralları keşişlerin ne giyeceğinden ne yiyeceğine, manastırın iç düzeninden ritüel rutinine değin manastır hayatının bütün cephelerini belirlemektedir. *Upasampada* töreni ile manastırın asli üyesi olan keşişler tüm zamanlarını manastırda geçirmeye başlarlar ve gündelik hayattaki küçük ayrıntılar da dâhil tüm yaşamlarını bu kurallara göre düzenlerler.

Keşişler manastıra girdikten sonra farklı görev ve sorumluluklar üstlenerek kendilerini belirli alanlara vakfederler. Keşişlerin kendilerini adadıkları bu alanlar manastır hizmeti, Budist öğretiyi öğrenme, anlatma ve meditasyondur.¹⁴ Bu bağlamda Vinaya manastır hayatı yaşamaya karar veren keşişlerin belli pratikleri icra etmeleri gerektiğini belirtir. Meditasyon bu pratiklerin en asli ve önemlilerindedir. Vinaya'da Buda ve keşişler sıklıkla meditasyon yaparken betimlenir.¹⁵ *Uposatha* günlerinde (her ayın dolunay ve yeni ay günleri) gerçekleştirilen *patimokkha* ritüeli bir diğer önemli manastır pratiğidir. Bahsi geçen günlerde erkek ve kadın keşişler kendi manastırlarında toplanarak Vinaya kurallarını ezberden okurlar. Ardından keşişlerden kuralların herhangi birini ihlal eden varsa, bunu itiraf etmesi beklenir.¹⁶ Böylece topluluktaki her bir bireyin “günahsızlığı” teyit edilerek cemaatin paklığı tasdik edilmiş olur. *Patimokkha* ritüelinin dönemin krallarından birinin tavsiyesi ile ortaya çıktığı belirtilmektedir.¹⁷ Kral diğer gruplara mensup münzevilerin ayın belli günlerinde toplandıklarını ve böylece takipçilerini çoğalttıklarını söyleyip, Buda'ya benzer şekilde takipçilerini ayın belli günlerinde toplamasını tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Buda ayın dolunay ve yeni ay günlerinde toplanıp *patimokkha* kurallarının okunmasını ve kurallara ters herhangi bir davranışta bulunanların bunu itiraf etmesini manastır hayatı yaşayanların tamamı için zorunlu hale getirmiştir.¹⁸

Patimokkha ritüeli gibi manastır hayatının temel ritüellerinden birinin dindar

¹³ Gethin, *The Foundations of Buddhism*, 89-90.

¹⁴ Jonathan A. Silk, *Managing Monks Administrators and Administrative Roles in Indian Buddhist Monasticism* (Oxford: Oxford University Press, 2008), 17.

¹⁵ Parajika I. 2:1-2 (Vin I, 14), Parajika III.1:2 (Vin I, 119), Sanghadisesa VIII.1:2 (Vin I, 272), Cullavagga IV.4:2 (Vin V-98), Mahavagga VI.32:1(Vin IV-326) vb.

¹⁶ Mahavagga II. 3:3-4:2 (Vin IV,132-136).

¹⁷ Mahavagga II.1:1-3 (Vin IV,130).

¹⁸ Mahavagga II.1:1-3 (Vin IV,130).

cemaatinden bir kişinin tavsiyesi ile manastır rutinine dâhil edilmesi dindarların cemaat içerisindeki konumu ve manastır kurumu üzerindeki etkisine dair önemli göstergelerdendir. Buda bir dindarın manastır rutinine dair tavsiyesini dikkate almış ve bu tavsiye doğrultusunda *patimokkha* ritüelini tüm keşişler için zorunlu kılmıştır. Dahası bu ritüelin keşişler cemaatinin paklığını kanıtlama amacı gütmesi de manastır kurumunun ve keşişler cemaatinin dindarlar cemaatinin onay ve eleştirilerine ne derece değer verdiğini göstermesi açısından önemlidir. Dolayısıyla hem *patimokkha* ritüelinin dindarların tavsiyesi ile manastır rutinine dahil edilmesi hem de keşişlerin bu ritüel ile “günahsızlıklarını” tasdik ederek dindarlar nezdinde onay görme amacı gütmeleri dindarların keşişler cemaati üzerinde şekillendirici bir etki ve güce sahip olduğuna işaret etmektedir.

Yağmur sezonunun bitiminde gerçekleştirilen *pavarana* ve *kathina* seremonileri manastır hayatı yaşayanların icra etmekle yükümlü oldukları diğer pratiklerdendir. Halkın şikayetlerini göz önüne alarak yağmur sezonu boyunca tarlalara ve küçük hayvanlara zarar vermelerini önlemek için yolculuk yapmaları Buda tarafından yasaklanan keşişler üç aylık yağmur sezonu boyunca belirli bir manastırda kalırlar¹⁹ ve yağmur sezonu bittiğinde *pavarana* seremonisini icra ederler. Bu seremonide keşişler, yağmur sezonunu beraber geçirdikleri arkadaşlarını bu süre boyunca yapmış olduklarını gördükleri, duydukları veya şüphelendikleri hataları kendilerine söylemeye davet ederler.²⁰ Hataları kendilerine söylenen keşişler hatalarından dolayı af dileyerek kendilerini o hatadan azade eder ve böylece “günahsızlıkları” tasdik ederek cemaatteki yerlerine geri dönerler. Yağmur sezonunu beraber geçiren bütün keşişlerin bu ritüele katılması zorunludur. Cemaat tam olmadan ritüel icra edilemez. Hastalıktan dolayı ritüele katılamama durumunda hasta olan keşiş kendi adına ritüeli icra etmesi için diğer bir keşişe vekâlet vermelidir.²¹

Yağmur sezonu bitiminde icra edilen bir diğer pratik olan *kathina* seremonisinde ise dindarların manastıra bağışladıkları kumaşlardan keşişlere elbiseler yapılır. Yağmur sezonunun ardından kıdemli keşişlerden biri diğer keşişlere manastıra bağışlanan kumaşın keşişlerden bazılarına elbise yapılmak üzere kullanılacağını, herkesin buna razı olup olmadığını sorar. Cemaatin sessizliği rıza verdikleri anlamına gelir ve dindarların manastıra bağışladığı kumaştan belirlenen keşişlere elbiseler yapılır. *Kathina* elbisesine sahip olmak bir ayrıcalık olarak kabul edilir.²² Kendisine elbise yapılacak olan keşişler yağmur sezonunu kurallara riayet ederek geçirenler arasından seçilir. Bu seremoninin önemi dindarların aktif bir

¹⁹ Mahavagga III.1:1-4:3 (Vin IV, 183-185).

²⁰ Herman Tieken, “The Buddhist Pavāranā Ceremony According to the Pāli Vinaya”, *Journal of Indian Philosophy* 30/3 (2002), 271.

²¹ Mahavagga IV. 1:1-1:14 (Vin IV, 208-213).

²² Mahavagga VII. 1:1-1:4 (Vin IV, S.351-354).

şekilde rol alabildiği Vinaya'da bahsedilen tek manastır seremonisi olmasıdır.²³ Bu seremoni ile hem keşişler yağmur sezonu boyunca eskiyen kıyafetlerini yenileri ile değiştirme fırsatı bulur hem de keşişlere bağış yapan dindarlar gelecek hayatlarına yön verecek karmalarına olumlu yönde katkıda bulunmuş olurlar.

Sadaka toplama günlük olarak yapılması gerekliliğinden ötürü manastır hayatının en görünür ve sonuçları bakımından oldukça etkili pratiklerinden bir diğeridir. Vinaya manastır hayatı yaşayanların başkasından sadaka olarak alınmamış herhangi bir şeyi yemelerini yasaklamaktadır. Ağızlarını temizlemek için kullandıkları su hariç keşişlerin ağzına koydukları her şey sadaka olarak kendilerine verilmiş olmalıdır.²⁴ Bu kural nedeniyle sadaka toplamak keşiş yaşam tarzının en ayırt edici özelliklerinden biri haline gelmiştir. Keşiş olmak yiyecekler için dilenmeyi, dilenmek için de gezinmeyi gerektirir.²⁵ Vinaya sadaka toplamaya giden keşiş betimlemeleri ile doludur. Keşişler sadaka toplamak için turlara çıkarlar, köyleri ziyaret ederler.²⁶ Sadaka toplarken belirli kurallara uyulmalıdır. Keşiş saygılı bir ifade benimsemeli, kendisine verilen yiyeceği özenle kabul etmeli, kendisine yemek verilirken gözleri orada burada değil, kâsesinde olmalı, kâsesini tepeleme dolduracak kadar çok yiyecek istememeli, kendilerine verilen yiyecekleri saygı ve özenle yemeli, sadaka olarak verilen yiyecekleri biriktirmemelidirler. Ayrıca sadaka toplamaya giden keşişler uygun şekilde keşiş kıyafetlerini giyinmeli, sadaka veren dindarın yüzüne bakmamalıdır.²⁷

Sadaka toplama pratiği manastır hayatı yaşayanlar ile dindarlar arasındaki karşılıklı iletişim ve etkileşimin sağlandığı temel alanı oluşturmaktadır. Keşişlerin yedikleri her şeyi dindarlardan sadaka olarak alma zorunlulukları nedeniyle manastırlar yerleşim yerlerinin içinde veya yerleşim yerlerine yürüme mesafesinde kurulmuş ve keşişler günlük olarak dindarlarla karşılaşp etkileşimde bulunmak durumunda olmuşlardır. Sadaka toplamaya çıkan keşişler aldıkları sadaka karşılığında dindarlara Budist öğretisi *dharma* ile ilgili kısa öğütler verirler. Dindar erkeklerle ilgili herhangi bir kısıtlama bulunmazken dindar kadınlara beş altı cümleyi geçmeyen vaazlar vermeleri yönünde bir kural bulunmaktadır.²⁸ Bununla birlikte başında şemsiye bulunan, elinde bıçak veya silah bulunan, hastalık dışında ayakkabı giyen yahut araçta bulunan, hastalık dışında yatakta yatan, yüksekte oturan, önden yürüyen kişiye *dharma* vaazı verilmemesi yönünde kurallar da konulmuştur.²⁹

²³ Gomrich, *Theravada Buddhism*,101.

²⁴ Pacittiya XL. 1-3:3 (Vin II, 344-345).

²⁵ Parajika I.8:1 (Vin I, 42).

²⁶ Parajika I.5-6, Parajika II.7.1-2, Parajika IV.8.1-3(Vin.I, 27,94,173); Nissaggiya V.1, Nissaggiya XXIII,2 (Vin. II, 36,128); Pacittiya LXXXIV.3, Pacittiya XXV.1(Vin. III, 79, 292); Cullavagga I.13.1-3, Cullavagga V.10, Cullavagga VII.3.17 (Vin. V, 15, 156, 278).

²⁷ Vinaya III, 126-130; Cullavagga VIII. 4.4-5.3 (Vin. V, 300-303), Pacittiya XXXVIII.1 (Vin. II, 338-339).

²⁸ Pacittiya VII.1-2 (Vin. II, 203-205)

²⁹ Vinaya III, 140-149.

Vinaya'da keşişlerin icra ettiği diğer birtakım pratiklerden de bahsedilmektedir. Mahavagga'da bir pasaj yağmur sezonunda yolculuk etmeleri yasak olan keşişlerin hangi durumlarda bu kuralı uygulamayıp dışarı çıkabilecekleri ve hatta çıkmaları gerektiği ile ilgilidir. Bir dindarın kendisi için yaptırdığı evin yapımının tamamlanması, oğlunun veya kızının düğünü, hastalanması gibi nedenlerle keşişleri davet etmesi bu durumlar içinde sayılmaktadır. Dindar kişi bir ulakla keşişleri görmek istediğini, onlara hediyeler vereceğini ve *dharmayı* dinlemeyi arzuladığını bildirir.³⁰ Burada keşişlerin çağırılma nedeninin bir çeşit seremoniyi icra etmek olduğu görülmektedir. Bu seremonilerde keşişler kutsal metinlerden pasajlar okur ve ev sahibi onlara birtakım hediyeler verir.³¹ Burada tekrar dindarların maddi destekte bulunarak keşişlerin manevi gücünden yararlandıkları ilişki biçiminin yansımaları görülmektedir. Ayrıca yolculuk etmeleri yasak olan bir zaman diliminde dahi olsalar keşişlerin dindarların davetine icabet etme zorunluluğunun bulunması dindarların Budist cemaati içinde sahip oldukları konuma işaret etmesi açısından önemlidir.

Sonuç olarak keşiş olarak Budist cemaatine katılmak ilk olarak bütün toplumsal, ekonomik ve ailevi bağlardan azade olmayı gerektirir. Bu kararı alan kişi manastır kuralları olarak bilinen kurallara uymakla mükellef olur ve kendisi gibi keşiş olanlarla birlikte bu kurallar çerçevesinde manastır hayatı yaşamaya başlar. Manastır hayatının tüm ayrıntıları kurallarla düzenlenmiştir ve keşişler manastırda yaşarken belirli pratikler icra ederler. Vinaya manastır krallarına riayet ederek ve manastır pratiklerini icra ederek kendilerini manevi açıdan temiz tutmayı keşişlerin birincil sorumluluğu olarak kabul eder. Keşişlerin bir diğer sorumluluğu maddi açıdan bağımlı oldukları dindarlar cemaatine *dharmayı* anlatmak ve saygı göstermektir.

2. DİNDARLAR CEMAATİ

Budizmin başarısı bir yandan toplumun bazı üyelerinin 'aile hayatından' vazgeçip Buda'yı takip etme arzusuna, diğer yandan ise toplumun çoğunluğunun normal hayatlarına devam ederken toplum ve aile bağlarının tamamından vazgeçme kararı alanları destekleme isteklerine bağlı olmuştur. İlk dönem Budistleri de Buda'nın mesajını yalnızca aile hayatını terk etmeye yönelik bir davet olarak değil, aynı zamanda toplumun daha büyük bir kesimine dinî hayatı desteklemeye yönelik bir çağrı olarak anlamışlardır.³² Dindarlar hem keşişlerin her türlü maddi ihtiyaçlarını karşıladıkları hem de manastıra yeni üyeler sağladıkları için son derece önemlidirler. En azından ilk dönemlerde aile hayatlarına devam ederken keşişler topluluğunun her türlü ihtiyacını gidermeye çalışan dindar topluluğundan bağımsız bir Budist cemaatinin varlığından ve devamlılığından bahsedilemez.

³⁰ Mahavagga III.5:4-5:5 (Vin IV,186).

³¹ Gregory Schopen, *Bones, Stones, and Buddhist Monks, Collected Papers on the Archaeology, Epigraphy, and Texts of Monastic Buddhism in India* (USA: University of Hawaii Press, 1997), 75.

³² Gethin, *The Foundations of Buddhism*, 85-86.

Vinaya manastır hayatına katılmadığı halde Buda'nın ve öğretisinin takipçisi olan kimselerden bahseder.³³ Manastıra girmeden Buda'nın takipçisi olmak isteyenler Buda, Dharma ve Sangha'ya sığındığını³⁴ beyan ederek dindarlar topluluğuna katılmış olurlar.³⁵ Dindarlar topluluğu dindar erkeklerden (*upāsaka*) ve dindar kadınlardan (*upāsikā*) oluşur. Dindarlar günlük hayatlarında dindar ilkeleri olarak da bilinen Beş İlke'yi (*Pañca-Sīla*) gözetirler. Bu ilkeler öldürmemek, çalmamak, zinadan kaçınmak, yalan söylememek ve sarhoş edici şeylerden uzak durmak şeklinde sıralanan temel ahlaki ilkelerdir.³⁶ Buna ek olarak dindarlar yalnızca *Upasatha* günlerinde veya daha uzun bir dönem için sekiz ilkeye uyarlar. Bu sekiz ilke dindar ilkeleri olarak bilinen Beş İlkeye (üçüncü kural olan zinadan kaçınmak cinsel hayattan tamamıyla kaçınmak şeklinde değiştirilerek) ek olarak öğleden sonra yemek yememek, eğlencelere katılmamak ile parfüm ve rahat yataklar kullanmamayı içerir.³⁷ Fakat belirtilmelidir ki dindarların bu ilkelere göre yaşaması zorunluluk arz etmemektedir, bir dindar bu ilkelere birini çiğnediğinde herhangi bir cezaya çarptırılmamaktadır.³⁸ Bununla birlikte her ne kadar ilkelere uymamanın herhangi bir cezası olmasa da karma inancı ve gelecek hayatta daha iyi bir konumda doğmak arzusunun dindarlar için yeterince teşvik edici olduğu görülmektedir.

Vinaya pasajları incelendiğinde dindarların dinî pratik olarak nitelendirilebilecek az sayıdaki icraatlarından birisinin manastıra sadaka vermek ve bağışta bulunmak olduğu görülür. Vinaya pasajları dindarları sıklıkla keşişlere yiyecek, elbise, ilaç ve kalacak yer sağlarken betimlemektedir.³⁹ Keşiş olmak tanımı gereği herhangi bir mal varlığına sahip olmayı ve kazanç getiren herhangi bir işle uğraşmayı reddettiği için keşişler tamamıyla dindarların bağışları ile yaşamak durumundadırlar. Hint kültüründe dindarlar için manastıra ve keşişlere bağış yapmak ise karşılığının yüz katıyla alınacağı oldukça verimli bir “sevap alanı” olarak görülür. Ayrıca dindar kimse cömertliği karşılığında keşişlerden dinî öğütler alır; “maddi hediyesi” “*dharma* hediyesi” ile tazmin edilir.⁴⁰ Dolayısıyla yukarıda bahsi geçen

³³ Mahavagga I.3 (IV, 5-6), Mahavagga I.7:12-15 (IV, 25-26), Mahavagga I.22:8-11 (IV, 49), Mahavagga VI.26:8-9 (IV,307-308), Cullavagga VI.4:5 (V, 220), Parajika I.1:9 (I-11) vb.

³⁴ Buddhānāraṃsaṃsaṃgāmi, Dhammānāraṃsaṃgāmi, Saṅghānāraṃsaṃgāmi. Detaylı bilgi için bk. John Clifford Holt, “Refuges”, *Encyclopedia of Buddhism*, ed. Robert E. Buswell (USA: Macmillan Reference, 2004), s.714.

³⁵ Cullavagga VI. 4:5 (V, 220), Parajika I.1:9 (I, 11) vb.

³⁶ Mohan Wijayaratna, *Buddhist Monastic Life According to the Texts of the Theravāda Tradition*, çev. Claude Grangier ve Steven Collins (New York: Cambridge University Press, 1990), s.166.

³⁷ Gethin, *The Foundations of Buddhism*, 110.

³⁸ Akira, *A History of Indian Buddhism*, 63.

³⁹ Patidesaniya IV.2 (III, 116), Cullavagga I13:3-4 (V,15), Mahavagga V.13:6-7 (IV, 263), Mahavagga VI.36:5 (IV, 343), Mahavagga I.8:4 (IV, 26), Saṅghadisesa VII.1 (I-266), Cullavagga VI.1:2 (V, 204) vb.

⁴⁰ Étienne Lamotte, *History of Indian Buddhism from the Origins to the Śaka Era*, çev. Sara Webb-Boin ve Jean Dantine (Louvain-La-Neuve: Université Catholique de Louvain, 1988), 66-67.

ahlaki ilkelere ek olarak ilk dönem Budizmde dindarların en önemli dinî faaliyet ve sorumluluklarının keşişler cemaatini desteklemek olduğunu söylemek en azından Vinaya metinleri temelinde doğru gözükmektedir. Kaldı ki dindarlar açısından ahlaki ilkelerin takip edilme zorunluluğu olmadığı gibi manastırda yaşayanların maddi ihtiyaçlarını karşılamak gibi bir zorunluluk da bulunmamaktadır, Buda Vinaya literatürünün hiçbir yerinde dindarlar için herhangi bir kanun koymamıştır.⁴¹ Fakat Vinaya ahlaki ilkelere uyan ve manastırdakilerin ihtiyaçlarını karşılayan dindarların kazanımları ile ilgili oldukça teşvik edici pasajlar içermektedir.⁴²

Vinaya’da dindarları sıklıkla keşişlere sadaka verirken ve manastıra bağışlarda bulunurken betimleyen pasajların yanında diğer birtakım dinî pratikler icra ederken betimleyen çok az sayıdaki pasajın varlığından da söz etmek gerekir. Bu pasajlarda geçen pratiklerin en dikkat çekenlerinden birisi dindarların *dharmā* ile hemhal olma arzuları ile icra ettikleri pratiklerdir. Dindarların bu arzuyla manastıra *dharmā* dinlemeye gittikleri;⁴³ keşişleri *dharmā* dinlemek için evlerine davet ettikleri;⁴⁴ manastıra bağışlarda bulduklarında, oğul ve kızlarının düğünlerinde, hasta olduklarında *dharmā* dinleme arzularını belirterek keşişleri evlerine davet ettikleri;⁴⁵ Buda’nın ve keşişlerin *dharmā* ile ilgili vaazlarını dinledikleri⁴⁶ görülmektedir. Dindarların dinî pratikleri ile ilgili son olarak karşılaştıklarında Buda ve keşişlere saygı gösterip secde ederek selam verdiklerine⁴⁷ değinilebilir.

Dindar ilkeleri ve dindarların icra ettiği az sayıdaki pratiklere ek olarak Budist metinlerinde dindarların nasıl mutlu bir hayat yaşayacaklarına dair tavsiyeler de bulunmaktadır. Bu tavsiyeler toplum içindeki birliği nasıl koruyacaklarından, aile yaşamına; hangi tür ticari ilişkilerden kaçınacaklarından parayı nasıl kazanıp harcayacaklarına kadar oldukça çeşitli alanları kapsamaktadır.⁴⁸ Vinaya’da keşişlerin dindarlara *dharmā* ile ilgili öğütler verdiklerinden bahseder. Fakat Vinaya genellikle keşişlerin dindarların yaptığı bağışlar yahut davetler karşılığında *dharmā* ile ilgili öğütler verdiklerini belirtip oldukça nadiren bu öğütlerin içeriğini açıklar. Dindarlara yönelik öğütlerin içeriğinin açıklandığı nadir örneklerden birinde Buda dindarlara ahlak üzerine öğütler vermektedir. Buda ve beraberindeki çok sayıda keşiş yolculukları esnasında Pāṭaligāma denen bölgeye geldiklerinde dindarların daveti üzerine vaaz vermek üzere toplanırlar. Keşişlerin ve dindarların beraber katıldığı bu vaazda Buda dindarlara hitaben doğru ahlaki alışkanlıkların yerini kötü alışkanlıkların

⁴¹ *The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka)*, çev. I. B. Horner (Oxford: The Pali Text Society, 2001), I/XVII.

⁴² Mahavagga VI.28:4-7 (IV, 310-311), Cullavagga VI.4:5 (V, 219), Mahavagga VI.23:5-7 (IV, 297-298).

⁴³ Pacittiya V.1 (II, 194).

⁴⁴ Mahavagga III.5:1 (IV, 185).

⁴⁵ Mahavagga III.5:5-5:13 (IV, 186-189).

⁴⁶ Sanghadisa VIII.1:6 (I, 276), Pacittiya LXXXIII.1:2 (III, 72), Cullavagga VI.4:7 (V, 221) vb.

⁴⁷ Pacittiya LXXXIII.1:1 (III, 70), Mahavagga V.13:1 (IV, 261), Mahavagga VI.23:4 (IV, 297) vb.

⁴⁸ Wijayaratna, *Buddhist Monastic Life*, 167-169.

almasının beş olumsuz sonucundan bahseder. Bu beş olumsuz sonuç kişinin tembellik nedeniyle felahının azalmasından dolayı derin bir acı çekmesi, yayılan kötü ün, insanlardan çekinmek utanmak, kötü bir ölüm ve ölümden sonra bedeninin kurtlara yem olması, kötü bir doğum ve Niraya cehennemine gitmektir. Ardından Buda doğru ahlaka sahip olmanın beş olumlu sonucunu da açıklar. Bunlar gayret sonucu büyük bir zenginlik elde etmek, iyi ün, insanlara güvenle yaklaşmak, iyi bir ölüm ve ölümün ardından iyi bir doğumdur.⁴⁹ Vinaya ayrıca iyi ahlaka sahip kadın ve erkek dindarların cemaat için bir tür şans olduğunu, kötü ahlaka sahip kadın ve erkek dindarların ise cemaat için bir tür leke olduğunu belirterek dindarlar için iyi ahlaka sahip olmanın önemine vurgu yapar.⁵⁰

Vinaya'da dindarların sahip oldukları güçlü inanç ve erdemli davranışları nedeniyle övüldüğü pasajlar da bulunmaktadır. Bir pasajda Buda Pasenadi adlı bir krala karşı dindar bir kimseyi över. Kral Buda'yı ziyarete geldiğinde yanında bir dindarın bulunduğunu görür. Dindar kişi Buda'ya saygısından ötürü krala selam verip ayağa kalkmaz. Duruma sinirlenen krala Buda bu kişinin çok bilgili bir kimse olduğunu, geleneğin miras kalacağı kişilerden biri olduğunu ve dünyevi zevklere saygı duyma gibi bir tutkusunun bulunmadığını belirtir. Buda'nın bu övgüsü üzerine kral dindar kişinin saraya gelip *dharmayı* anlatmasını ister, dindar kişi ise bu görevin keşişlere ait olduğunu söyleyerek daveti geri çevirir.⁵¹ Bu pasajda Buda'nın dindar kimseyi geleneğin miras kalacağı kişilerden biri olarak görmesi dindarların cemaat içerisinde keşişleri destekleme fonksiyonları yanında geleneğin bekasında da bir işleve sahip olduklarına işaret etmektedir. Vinaya'daki diğer bir pasaj Suppiyā isimli bir dindar kadından bahseder. Buda beraberindeki keşişlerle Benares'e yolculuk ettiğinde keşişlerden biri et suyu içmesi gereken bir hastalığa yakalanır. Dindar Suppiyā hasta olan keşiş için uzun süre et arar fakat bulamaz. Bunun üzerine kendi etinden keserek keşiş için yemek hazırlar, ardından yarası nedeniyle hastalanır. Durumu öğrenen Buda Suppiyā'yı ziyaret ettiğinde Suppiyā'nın yarası mucizevi bir şekilde iyileşir ve gücünü geri kazanır. Ardından Buda keşişlere verdiği sohbetle kendi etini feda edecek kadar inançlı kimselerin bulunduğunu belirtir.⁵²

Sonuç olarak dindar olarak Budist cemaatine dahil olmanın belli kriter ve sorumlulukları gerektirdiği görülmektedir. Dindar kişi ilk olarak Buda, Dharma ve Sangha'ya inanmalıdır. İkinci olarak dindar kişinin temel ilkelere uyması ve ahlaklı olması beklenir. Ayrıca dindar cemaatinin keşişler cemaatini destekleyecek merhamet ve cömertliğe sahip olması da önemlidir. Vinaya dindarlara ahlaklı olmaları ve keşişlere karşı cömert olmaları noktasında öğütler verir.⁵³ Vinaya'da dindarların en çok övüldüğü nokta da sahip oldukları güzel ahlak ile keşişlere

⁴⁹ Mahavagga VI.27.1-28.7(Vin IV, 308-311).

⁵⁰ Ekuttaraka 126-127 (Vin. VI, 199).

⁵¹ Pacittiya LXXXIII.1-2 (Vin. III, 70-72).

⁵² Mahavagga VI.22.4-23.10 (Vin. IV, 295-298).

⁵³ Mahavagga VI.31.11-12, 34.12-15 (Vin. IV, 323, 333); Cullavagga VII.3.6-7 (Vin. V, 269) vs.

yaptıkları bağışlardır. Son olarak dindarların keşişler derecesinde olmasa da *dharmayı* öğrenme arzusu taşıdıkları ve çeşitli şekillerde *dharma* ile hemhal oldukları anlaşılmaktadır.⁵⁴

3. KEŞİŞLER CEMAATİ İLE DINDARLAR CEMAATİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Keşiş olarak yahut dindar olarak Budist cemaatine katılmanın yolu ve gerekliliklerine değindikten sonra Budist cemaatini oluşturan bu iki cemaat arasındaki ilişkinin mahiyeti ele alınabilir. Öncelikle belirtilmelidir ki, ilk dönem Budizmde kendi evinde manastır hayatı yaşayan az sayıdaki dindarın⁵⁵ varlığına rağmen dindarlar ve manastır hayatı yaşayanlar sınırları belirgin bir şekilde çizilmiş iki ayrı cemaati ifade etmektedir. Keşiş olmak ve dindar olmak birbirinden farklı ve aynı zamanda birbirine paralel yaşam tarzları anlamına gelmektedir. Budist cemaate katılmak isteyen kişi ya keşiş olarak ya da dindar olarak cemaate katılmak durumundadır.⁵⁶ Keşişler aile hayatını terk edip sosyal ve ekonomik meşguliyetlerinin tamamından vazgeçerek kendileri gibi bir yaşam tarzını benimseyenlerle toplu olarak manastır hayatı yaşarken, dindarlar aile hayatı içerisinde sosyal ve ekonomik meşguliyetlerini yerine getirerek Buda, Dharma ve Sanga'ya inanıp keşişler topluluğunu desteklerler.

Birbirinden tamamıyla ayrı yaşam tarzları benimseyen iki cemaat arasındaki bu farklılaşma keşişlerin uyması gereken belirli kurallarla idame ettirilir. Keşişler giydikleri kıyafetler ve davranış tarzları açısından kendilerini görünür bir şekilde dindarlar cemaatinden farklılaştırmak durumundadırlar.⁵⁷ Vinaya dindarlarla yakın ilişki içinde bulunan Seyyasaka isimli keşişe kınama cezasının verildiğinden bahseder.⁵⁸ Vinaya'daki bir diğer kural keşişlerin dindarlarla aynı çatı altında uyumasını yasaklar.⁵⁹ Keşişler ayrıca kendilerini dindarlardan ayırtıran keşiş kıyafeti giymek zorundadırlar. Vinaya'daki bir grup kural bu zorunluluğun ayrıntılarını belirler, keşişlerin kıyafetlerinin ölçülerini ve bu kıyafetlerin nasıl giyileceğini açıklar.⁶⁰ Görüldüğü üzere Vinaya keşişlerin görünüşüne dair sıkı ve ayrıntılı kurallar içerir. Keşişlerin bu kurallara riayet etmesi gerektiği belirtilir ve riayet etmeyenlere çeşitli cezalar verilir.⁶¹ Bununla birlikte Budist cemaatini oluşturan iki grup arasındaki bu farklılaşmanın söz konusu iki topluluğun birbirlerini olumsuzlaması, birinin varlığının diğerinin varlığını tehdit etmesi anlamına gelmediği de belirtilmelidir. Bilakis iki cemaatin kendi yaşam tarzlarını korumak kaydıyla birbirlerini karşılıklı

⁵⁴ Lamotte, *History of Indian Buddhism*, 67.

⁵⁵ Wijayaratna, *Buddhist Monastic Life*, 170-171.

⁵⁶ Uma Chakravarti, "Renouncer and Householder in Early Buddhism", *The International Journal of Anthropology* 13 (1983), 79-80.

⁵⁷ Berthe Jansen, *The Monastery Rules* (USA: University of California Press, 2018), 116-118.

⁵⁸ Cullavagga I.8.1-13.1 (Vin. V, 10-14).

⁵⁹ Pacittiya V (Vinaya II, 194-195).

⁶⁰ Pacittiya XC, XCI, XCII (Vinaya III, 97-202); Vinaya III, 120-123.

⁶¹ Torkel Brekke, "Early Samgha and The Laity", *Journal of the International Association of Buddhist Studies* 20/2 (1997), 27-28.

olarak destekleyerek var oldukları bir bütün -Budist cemaatini- oluşturmaları gerekmektedir.

İkinci olarak, manastır hayatı yaşayanların genelde varsayıldığı gibi toplumdan uzak bir şekilde asketik hayat yaşamadığına değinilmelidir. Kadın ve erkek keşişler dağın başında, ormanın derinliklerinde gözlerden uzak bir dinî yaşam sürdürmemekte, bilakis toplum içerisinde dindarların gözü önünde karşılıklı iletişim, etkileşim ve paylaşım içerisinde dinlerini icra etmektedirler. Keşişlerin herhangi bir ekonomik varlığa sahip olmaması, ekonomik faaliyetlerle uğraşmalarının yasaklanması ve günlük yiyecekleri dâhil tüm maddi ihtiyaçlarını dindarlar cemaatinden karşılama zorunluluğu keşişler cemaatinin yerleşim yerlerinin ve halkın yakınında yaşam sürdürmesini gerektirmiştir. Dolayısıyla Vinaya toplumdan ayrılmaya davet ettiği keşişlerin topluma bağımlı bir şekilde yaşamasını zorunlu kılarak manastır hayatı yaşayanların toplumla dönüştürülmüş yeni bir ilişki kurmasını gerekli kılmaktadır.⁶²

Bu noktada cevaplanması gereken soru farklı yaşam tarzları benimseyen iki cemaatin bir yandan aralarındaki farklılığı devam ettirdiği diğer yandan birbirlerine karşılıklı bağımlı oldukları ilişki biçimini nasıl devam ettirdikleridir. Birbirine bağımlı olan iki grubun aralarındaki farklılığı koruyarak bir birlik oluşturmalarını sağlayan ilişki biçiminin dinamiklerinin neler olduğudur. İki grup arasındaki ilişkiyi idame ettiren bu dinamiklerin ilki yukarıda da bahsi geçen karşılıklı cömertlik ilkesidir. Keşişler keşiş yaşam tarzını devam ettirebilmek için tamamıyla dindarların bağışlarına bağımlıdır.⁶³ Vinaya dindarların yaptıkları bağışlar ile manastırı ve keşişleri desteklediklerine dair çok sayıda pasaj içermektedir. Tarihi kitabeler de Budist manastırlarına sık sık ve bol miktarlarda bağışlar yapıldığını göstermektedir.⁶⁴ Dindarlar verdikleri sadakalar ile manastırın ve manastırda yaşayanların her türlü maddi ihtiyacını karşılar. Bunun karşılığında manastır hayatı yaşayanlar ise dindarlara *dharmayı* öğretir.⁶⁵

Bu karşılıklı cömertlik ilkesi her iki cemaatin birbirlerine karşı sahip olduğu birtakım sorumluluklar ve beklentiler çerçevesinde sağlanır. Keşişler dindarların bağışladıklarını kabul etmek ve kullanmak zorundadır. Bu yapılan bağışların dindarlara sevap kazandırması için gereklidir.⁶⁶ Bunun yanında “sevap kazanma alanı” olarak kabul edilen keşişler cemaati kendisini dindarlar için ulaşılabilir kılmak durumundadır.⁶⁷ Bu temelde yiyecekler bakımından tamamıyla dindarlara bağlı

⁶² Gethin, *The Foundations of Buddhism*, 93.

⁶³ Ann Heirman ve Stephan Peter Bumbacher (ed.), *The Spread of Buddhism* (Leiden: Brill, 2007), 3.

⁶⁴ Gregory Schopen, *Buddhist Monks and Business Matters* (Honolulu: University of Hawaii Press, 2004), 382-383.

⁶⁵ Gomrich, *Theravada Buddhism*, 116.

⁶⁶ Jansen, *The Monastery Rules*, 119.

⁶⁷ Gethin, *The Foundations of Buddhism*, 103.

olmakla sağlanır. Ayrıca dindarlar *dharmayı* dinlemek için keşişleri evlerine davet ettiklerinde, yolculuk etmeleri yasak olan yağmur sezonu olsa dahi keşişler davete icabet etmek zorundadırlar.⁶⁸ Dahası keşişlerin sadaka toplama pratiğinde uyması gereken ayrıntılı kurallar keşişlerin dindarlara ve verdikleri sadakaya azami derecede saygı göstermesini gerekli görmektedir. Bu kurallar sadaka vermenin dindarlar için zorunlu bir görev değil, gönüllü bir faaliyet olduğunu ve dolayısıyla sadaka toplayan keşişlerin bunun bilincinde olarak özenli ve saygılı davranmalarını garanti altına almıştır. Yukarıda da bahsedildiği üzere dindarların keşişlere karşı ise herhangi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Bununla birlikte dindarlardan temel ahlaki ilkelere göre yaşamaları ve manastırın maddi ihtiyaçlarını karşılamaları beklenir.

Budist cemaati Sangha içerisindeki iki grubun cömertlik ilkesine dayalı bir ilişki geliştirmelerini sağlayan teşvik edici unsurlar da bulunmaktadır. Dindarlar manastırdakilerin maddi ihtiyaçlarını karşılayarak karmalarını iyileştirmeyi ve sevap kazanmayı amaçlarlar. Keşişler cemaatini maddi olarak desteklemek ve sadaka vermek dindarların bu amaçla yaptıkları faaliyetlerin başında gelir.⁶⁹ Mahavagga'da bir pasaj hasta olan bir keşişe kendi etinden ilaç yapan dindar kadının Buda tarafından mucizevi bir şekilde iyileştirildiğinden bahseder.⁷⁰ Başka bir pasajda Buda Mahānāma adlı bir dindarın keşişlere ilaç bağışlama isteğini memnuniyetle kabul eder.⁷¹ Diğer bir pasaj yağmur sezonu bitiminde Buda ve beraberindeki keşişlerin her birine yemek ve kıyafet bağışında bulunan dindar kimseden bahseder. Buda verdiği *dharma* vaazı ile memnuniyetini belirterek bu dindarı sevindirir.⁷² Manastır hayatı yaşayanlar ise dindarların maddi desteğine layık olmak adına Vinaya kurallarına eksiksiz bir şekilde uymaya çalışarak *arhat* mertebesine yükselmeyi ve *nirvanaya* ulaşmayı amaçlarlar. Elbette dindarlar da nihai olarak *nirvanaya* ulaşmayı arzularlar fakat şimdiki hayatlarındaki ilk amaçları sevap kazanarak daha iyi bir hayata doğmaktır. Keşişler için ise *nirvanaya* ulaşmak bu hayattaki nihai ve tek amaçtır.⁷³

İki cemaat arasındaki ilişkinin karşılıklı cömertlik dinamiğine dayalı olarak sürdürülebilmesi ancak keşişler cemaatinin kendini “günahsız” ve pak kılması ile mümkün olur. Keşişler cemaati dindarlar cemaatinin maddi desteğine mazhar olmak için kendisini günahsız ve pak kılmak zorundadır. Dindarlar cemaatinin desteğini almanın şartı keşişlerin bu desteği almaya değer olmasıdır. Bu da keşişlerin kendilerini her türlü hata ve günahtan arındırıp tamamıyla dinî bir hayat yaşamaya adanmaları ve böylece bir tür kutsallığa bürünmeleri ile mümkün olur.⁷⁴ Vinaya'nın

⁶⁸ Mahavagga III.5:4-5:13 (IV,186-189).

⁶⁹ Susan L. Huntington, *Lay Ritual in The Early Buddhist Art of India* (Amsterdam: Royal Netherlands Academy of Arts and Science, 2012), 8, 16.

⁷⁰ Mahavagga VI.23:5-7 (IV, 295-298).

⁷¹ Pacittiya XLVIII (Vin.II, 368).

⁷² Parajika I.4 (Vin.I,20-21).

⁷³ Wijayaratna, *Buddhist Monastic Life*, 176.

⁷⁴ Brekke, “Early Samgha and The Laity”, 12.

varlık nedeni de belli kurallar ile keşişlerin bu dinî hayat idealini gerçekliğe dökülebilmelerini sağlamak, dindarların desteğine mazhar olabilecek değerde günahsız ve pak bir keşiş yaşam tarzı oluşturabilmektir. Bu nedenle Vinaya'da keşişlerin büyük küçük bütün davranışları ayrıntılı kurallara tabi tutulmuş, en ufak hataları dahi kurallar ile düzeltilmiştir. Vinaya'nın ilk dört kuralı (*pārājika*) cinsel ilişkiyi, hırsızlığı, bir insanı öldürmeyi ve manevi kazanımlarla ilgili yanlış iddialarda bulunmayı kesin olarak yasaklar ve bu kuralları çiğneyenlerin manastırdan atılacağını belirtir. Diğer kurallar ise keşiş yaşam tarzının diğer veçhelerini düzenler ve çiğnenmesi kınamadan itirafa çeşitli cezaları gerektirir. Vinaya ayrıca bir keşişin başka bir keşişin büyük bir kuralı çiğnediğini kasti olarak gizlemesini de yasaklar.⁷⁵ Dahası Vinaya keşişlerin kuralları çiğneyen başka bir keşişle yemek yemeleri dahi yasaklanmış,⁷⁶ keşişler topluluğunu pak ve günahsız kılmak için keşiş yaşam tarzının en küçük ayrıntılarını dahi kurallara tabi kılmıştır.

Keşişlerin ayda iki defa icra ettikleri *patimokkha* ritüeli ile yağmur sezonu sonunda gerçekleştirilen *pavarana* seremonisi de keşişler topluluğunun günahsızlığı ve paklığını sağlama ve tasdik etme amacını taşır. *Patimokkha* ritüeli ve *pavarana* seremonisinde keşişler kendilerinin yahut arkadaşlarının yaptığı hataları, çiğnedikleri kuralları itiraf edip af dilerler. Hataların söylenmesi ve af dilenmesi o hatanın ortadan kalkması ve cemaatin paklığının tasdik edilmesini sağlar.⁷⁷ Cemaatin tamamının bu ritüellere eksiksiz katılımının zorunlu olması da cemaatin paklığının bir bütün olarak teyit edilmesi amacına matuftur.⁷⁸ Cemaati oluşturan keşişlerin tek tek günahsızlığının teyit edilmesi ile bir bütün olarak cemaatin paklığı sağlanmış olur. Günahsız ve pak bir keşişler cemaati ise dindarların desteğine değer hale gelir. Keşişler cemaatinin günahsızlığının, paklığının sağlanması ayrıca keşişlerin *dharmayı* temsil etmelerinin ve manevi rehber olarak *dharmayı* dindarlara anlatma yetki ve sorumluluklarının da temelini oluşturur. Dolayısıyla keşişler cemaatinin kendini günahsız ve pak kılma mecburiyeti iki cemaat arasındaki ilişkiyi idame ettiren ikinci dinamik olarak değerlendirilmelidir.

Keşişler cemaati ile dindarlar cemaati arasındaki ilişkinin üçüncü dinamiği ise keşişler cemaatinin sahip olduğu dinî otorite ve bunun karşılığında dindarlar cemaatinin sahip olduğu bir tür örtük denetleyici otoritenin iki cemaatin birbirine karşı konumunu dengelemesidir. Üstün konumu göz önüne alındığında keşişler cemaatinin Budist cemaati içerisinde mutlak otorite sahibi olduğu yönünde bir algı oluşabilir. Dinî otorite söz konusu olduğunda bu algı büyük oranda doğrudur. Keşişler Buda'nın getirdiği öğretinin vücut bulmuş hali olarak kabul edilir. Keşişlik Buda'nın öğretisinin vücut bulduğu ideal yaşam tarzı iken, dindar olarak Budist

⁷⁵ Pacittiya LXIV (Vinaya III, 8).

⁷⁶ Pacittiya LXIX, (Vinaya III, 27).

⁷⁷ Sukumar Dutt, *Early Buddhist Monachism 600 B.C-100 B.C.* (New York: E.P. Dutton Co, 1924), 104-107.

⁷⁸ Mahavagga II.1:1-3 (Vin IV,130); Mahavagga IV. 1:1-1:14 (Vin IV, 208-213); Cullavagga IX (Vinaya V, 330-331)

cemaatine katılmak dini anlamda ikincil derecede bir konumu ifade eder.⁷⁹ Vinaya'da birçok pasaj keşiş olmanın önemine ve üstünlüğüne vurgu yapar. Buda'nın getirdiği öğretinin keşiş olmadan tam anlamıyla yaşanamayacağı belirtilir.⁸⁰

Dharmayı yaşayarak temsil etmesine ek olarak *dharmayı* anlatma yetki ve sorumluluğuna sahip olması da keşişler cemaatinin mutlak bir dinî otoriteye sahip olmasını sağlamıştır. Dindar bir kimse her ne kadar inançlı ve yetkin olsa da *dharmayı* anlatma ve öğretme görevi keşişlere has olduğu için *dharma* ile ilgili vaaz verme yetkisine sahip değildir.⁸¹ Yalnızca keşişler *dharmayı* anlatma yetkisine sahiptir, ayrıca *dharmayı* öğretmek keşişler için bir sorumluluktur. Keşişler dindarlardan gelen *dharmayı* dinleme isteklerini geri çevirme hakkına sahip değillerdir. Seyahat etmeleri yasak olan yağmur mevsiminde olsa dahi dindarların davetlerine riayet ederek *dharma* vaazı vermeye gitmeleri gerekir.⁸² Fakat Vinaya'daki diğer birtakım kurallar keşişlerin öğretinin detaylarını ve öğreti ile ilgili ulaştıkları mertebeleri dindarlara açıklamalarını yasaklar. *Pacittiya IV* keşişlerin *dharmayı* satır satır dindarlara öğretmelerinin yasak olduğunu belirtir.⁸³ *Pacittiya VIII* ise keşişlerin eriştikleri mertebeleri ve manevi idrakleri dindarlara açıklamalarını yasaklar.⁸⁴ Bir başka kural ise keşişlerin diğer bir keşişin işlediği günahı dindarlara söylememesi gerektiğini belirtir.⁸⁵ Keşişlerin bir yandan *dharmayı* anlatma yetki ve sorumluluğuna sahipken diğer yandan *dharmayı* kendi otoritelerini sarsacak düzeyde açıklamalarının yasaklanması, cemaat içerisinde keşişlerin sahip olduğu mutlak dinî otoriteyi koruma amacının yansıması olarak değerlendirilebilir. Dahası yukarıda bahsedilen keşişler cemaatinin kendisini günahsız ve pak kılma zorunluluğunun da aynı amaca katkıda bulunduğu açıktır. Şüphesiz cemaatin günahsızlığı *dharmayı* temsil gücünü ve dolayısıyla keşişlerin dinî otoritesini sağlamlaştıran bir unsurdur.

Keşişler cemaatinin sahip olduğu mutlak dinî otorite karşısında dindarlar cemaati ise bir tür denetleyici otoriteyi ellerinde bulundurur. Vinaya incelendiğinde keşişlere yönelik kuralların birçoğunun dindarların şikâyeti, eleştirileri yahut tavsiyeleri üzerinde konulduğu görülür.⁸⁶ Vinaya keşiş yaşam tarzını dindar cemaatinin eleştirilerine maruz kalmayacak şekilde düzenlemeye azami derecede önem vermiştir.⁸⁷ Buda dindarların görüş ve önerilerini o derece önemsemiştir ki,

⁷⁹ Parajika I.3.16-17 (Vin. I, 30). Mahavagga I.7.11-15, Mahavagga V.1.13-15 (Vin. IV, 25, 240).

⁸⁰ Parajika I.3.11-12 (Vin. I, 22), Mahavagga V.1.10-13 (Vin. IV, 239); Cullavagga IX.1.1-4.2 (Vinaya V, 330-336).

⁸¹ Pacittiya LXXXIII (Vin III, 70-72).

⁸² Mahavagga III.5:4-5:5 (Vin IV,186).

⁸³ Pacittiya IV.2 (Vin. II, 190).

⁸⁴ Pacittiya VIII.2.1 (Vin. II, 211).

⁸⁵ Pacittiya IX.1 (Vin. II, 220).

⁸⁶ Bk. Culavagga V.1:1 (V,141), Mahavagga V.6:4 (IV, 251), Mahavagga V.10:4-5 (IV, 257), Nissaggiya II.1 (II,12) vb.

⁸⁷ Gregory Schopen, *Buddhist Nuns, Monks, and Other Wordly Matters* (Honolulu: University of Hawaii Press, 2014), 277-279.

manastır hayatının en temel ritüellerinden birini dindar cemaatinden birinin tavsiyesi üzerine manastır rutinine dâhil etmiştir.⁸⁸ Keşişlerin yağmur sezonunda seyahat etmelerinin yasaklanması ve yağmur sezonu bitinceye değin üç ay boyunca sabit bir yerde ikamet etme zorunluluğunun getirilmesi de dindarların şikâyeti üzerine vuku bulmuştur. Yağmur mevsiminde seyahat etme yasağı gelmeden önce sadaka toplamak için turlara çıkmak keşişlerin günlük rutininin bir parçası durumundaydı. Fakat dindarlar keşişlerin yağmur mevsiminde turlara çıktığında dikili alanlara ve küçük canlılara zarar verdiğini, kurallara uymayan diğer dinî öğretilerin takipçilerinin dahi yağmur sezonunda seyahat etmediğini belirterek rahatsızlıklarını açıkça seslendirmişlerdir. Bunun üzerine Buda yağmur mevsimi boyunca seyahat etmeyi yasaklamış, kadın ve erkek keşişlerin bu süre boyunca sabit bir yerde ikamet etmelerini zorunlu hale getirmiştir.⁸⁹

Dindarların keşişler cemaati üzerindeki gözetleyici ve denetleyici otoritesini Vinaya'daki diğer birçok pasajda daha görmek mümkündür. Kitâgiri adlı bölgede yaşayan dindarlar bölgenin keşişlerini inanç ve erdemlerini kaybettikleri, yanlış kişilerin peşine takılıp kötü alışkanlıklar edindikleri ve ahlaksızlaştıkları noktasında Buda'ya şikâyet etmiş ve kendisinden bölgeye başka keşişler göndermesini istemişlerdir.⁹⁰ Diğer bir pasajda Udāyin adlı keşişin bir kadınla baş başa oturduğunu gören bir dindarın konuyu diğer keşişlere söylemesi üzerine Buda Udāyin'i azarlayıp keşişlerin gözden uzak bir yerde kadınlarla baş başa kalmalarını yasaklamıştır.⁹¹ Yine Udāyin adlı keşişin bir evin hanımlarına baş başa *dharma* vaazı vermesini uygun görmeyip eleştiren dindarların şikâyeti üzerine Buda keşişlerin kadınlara *dharma* vaazı vermesini tamamen yasaklamıştır. Fakat daha sonra bu yasağı eleştirip vaaz dinlemek isteyen dindar kadınların şikâyeti, Buda'nın kadınlara vaaz verme yasağını yumuşatması ve keşişlerin kadınlara beş altı cümle uzunluğunda vaaz vermesine izin vermesi ile sonuçlanmıştır.⁹² Başka bir pasaj manastıra *dharma* dinlemeye gelen dindarların keşişlerin uygunsuz davranışlarını eleştirmesi üzerine Buda'nın keşişlerin dindarların bulunduğu ortamda nasıl davranmaları gerektiği ile ilgili kurallar koymasından oluşmaktadır.⁹³ Diğer bir pasajda ise Buda'nın izni ile cemaate hediye edilen güneş şemsiyesini kullanan keşişleri dindarların eleştirmesi üzerine Buda'nın güneş şemsiyesi kullanımını yasaklaması anlatılır.⁹⁴

Vinaya'dan verilen bu örnekler ve benzeri onlarca örnek dindarların keşişler cemaati üzerinde sahip olduğu denetleyici otoriteye ışık tutmaktadır. Dindarlar cemaat içerisinde keşişlerin kurallara uygun yaşayıp yaşamadıklarını, keşiş yaşam

⁸⁸ Mahavagga II.1:1-3 (Vin IV,130).

⁸⁹ Mahavagga III.1-3.2 (Vin. IV, 183-184); Pacittiya XXXIX (Vin. III, 320-321).

⁹⁰ Sanghadisesa XIII.1.3-7 (Vin. I, 319-321).

⁹¹ Aniyata I.I (Vin. I, 330-332).

⁹² Pacittiya VII.1 (Vin. II, 203-205).

⁹³ Pacittiya V.1 (Vin. II, 194-195).

⁹⁴ Cullavagga V.22.2-23.3 (Vin. V, 180-181).

tarzının en ince ayrıntılarına dahi riayet edip etmediklerini kontrol eden bir konuma sahiptir. Ayrıca yağmur sezonunda seyahat yasağının gelmesi örneğinde olduğu gibi keşişlerin sosyal normlara uygun davranması ve dindarların yaşam koşullarına saygı göstermesi de dindarların keşişler cemaatinden bekledikleri davranış tarzları arasında yer almaktadır. Keşişler Buda'nın koyduğu kurallara ve sosyal normlara ters davranışlar sergilediklerinde dindarlar bu durumu eleştirip rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. Dindarların bu rahatsızlık ve şikâyetleri ise konuyla ilgili kurallar konulması yahut konulan kuralların revize edilmesi ile sonuçlanmıştır. Keşişler dindarların *dharmaya* duydukları güveni sarsıcı her türlü davranıştan uzak durmak zorundadır. Bu nedenle dindarların eleştirileri, rahatsızlıkları ve tavsiyeleri keşişler cemaatinin şekillenmesinde oldukça etkin bir rol oynamıştır.

SONUÇ

Budist cemaatini oluşturan keşişler cemaati ile dindarlar cemaati arasındaki ilişki birtakım dinamikler üzerinde şekillenmiştir. Bu makalede karşılıklı cömertlik ilkesinin, keşişler cemaatinin kendini günahsız kılma sorumluluğunun ve daha da önemlisi iki cemaatin kendilerine has otoritelerinin dengeleyici gücün bu ilişkiyi şekillendiren en başat dinamikler olduğu görülmüştür. Karşılıklı etkileşim içindeki bu üç dinamik iki grup arasındaki ilişkiyi biçimlendirmiş, Budist cemaati yaşam tarzı açısından birbirinden farklılaşan iki cemaatin karşılıklı ihtiyaç, sorumluluk ve otorite temelinde bir bütün oluşturduğu sosyal bir yapı haline gelmiştir. Bu sosyal yapının devamlılığı büyük oranda bahsi geçen dinamiklerin ve bu dinamiklerin sonucu olan güç dengelerinin işlerliğine bağlıdır.

Sonuç olarak Vinaya özelinde keşişler cemaati ile dindarlar cemaati arasındaki ilişkiye bakıldığında bu ilişkinin basitçe açıklanmayacak kadar karmaşık ve çok yönlü olduğu görülür. Her iki cemaat farklı açılardan birbirlerine ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca her iki cemaatin birbirlerine karşı sorumluluk ve beklentileri bulunmaktadır. Daha da önemlisi her iki cemaatin de birbirleri üzerinde etkin olan kendilerine has otoriteleri vardır. Keşişler cemaati maddi ihtiyaçları ve yeni keşiş adayları için dindarlar cemaatine ihtiyaç duyarken, dindarlar cemaati *dharmaya* erişmek ve manevi kazanç için keşişlere ihtiyaç duymaktadır. Dindarlar cemaatinin keşişler cemaatine karşı bir sorumluluğu bulunmamaktadır ve fakat maddi açıdan dindarlar cemaatini desteklemeleri beklenir. Buna karşın keşişler cemaati dindarlar cemaatine karşı kendini manevi olarak tertemiz kılma sorumluluğuna sahiptir. Bu dindarlar cemaatinin maddi desteğine layık olmanın gereğidir. Keşişler cemaatinin kendini manevi açıdan tertemiz kılma sorumluluğu bir yandan kendi manevi otoritelerinin temelini oluştururken diğer yandan dindarlar cemaatine keşişler cemaati üzerinde örtük bir şekilde otorite sahibi olma işlevi kazandırmıştır. Keşişler cemaati dindarların maddi desteğine layık olmak için kendilerini manevi açıdan tertemiz kılma gereğini yerine getirerek dharmanın temsilcisi konumuna yükselirler. *Dharmanın* temsilcisi olma konumu keşişler cemaatine mutlak bir dinî otorite sağlar. Diğer yandan dindarlar cemaati de sadakalarını sundukları keşişlerin kurallara uygun bir şekilde yaşayıp yaşamadığını kontrol eden merci konumuna gelmiştir. Bu durum

da dindarlar cemaatinin keşişler cemaati üzerinde örtük bir denetleyici otorite kazanmasına neden olmuştur. Sonuç olarak iki cemaat arasındaki ilişkide ne bir taraf mutlak otoriteye sahiptir, ne tek taraflı bir bağımlılık söz konusudur, ne de tüm sorumluluk ve beklenti tek tarafa yüklenmiştir. Aksine her iki cemaat de kendine has bir otoriteye sahiptir, iki taraf da farklı açılardan birbirine bağımlıdır ve her iki grubun da sorumluluk ve beklentileri bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Brekke, Torkel. "Early Samgha and The Laity". *Journal of the International Association of Buddhist Studies* 20/2 (1997), 7-32.

Chakravarti, Uma. "Renouncer and Householder in Early Buddhism". *The International Journal of Anthropology* 13 (1983), 70-83.

Dutt, Sukumar. *Early Buddhist Monachism 600 B.C-100 B.C.* New York: E.P. Dutton Co, 1924.

Gethin, Rupert. *The Foundation of Buddhism.* Oxford: Oxford University Press, 1998.

Getz, Daniel A. "Precepts." *Encyclopedia of Buddhism.* ed. Robert E. Buswell. 673-675. USA: Macmillan Reference, 2004.

Gomrich, Richard F. *Theravada Buddhism A Social History from Ancient Benares to Modern Colombo.* London: Routledge, Second Edition, 2006.

Hardacre, Helen. "Laity". *Encyclopedia of Buddhism.* ed. Robert E. Buswell. 445-449. USA: Macmillan Reference 2004.

Heirman, Ann ve Stephan Peter Bumbacher (ed.). *The Spread of Buddhism.* Leiden: Brill, 2007.

Hirakawa, Akira. *A History of Indian Buddhism From Śākyamuni to Early Mahāyāna.* çev. Paul Groner. USA: University of Hawaii Press, 1990.

Holt, Clifford. "Refuges". *Encyclopedia of Buddhism.* ed. Robert E. Buswell, 714. USA: Macmillan Reference, 2004.

Huntington, Susan L. *Lay Ritual In The Early Buddhist Art of India.* Amsterdam: Royal Netherlands Academy of Arts and Science, 2012.

Hüsken, Ute. "The Eight Garudhammas". çev.Thea Mohr ve Jampa Tsedroen. *Dignity and Discipline: Reviving Full Ordination for Buddhist Nuns.* 143-148. Boston: Wisdom Publications, 2010.

Jansen, Berthe. *The Monastery Rules.* USA: University of California Press, 2018.

Kieschnick, John. "Monks". *Encyclopedia of Buddhism.* ed. Robert E. Buswell. 565-568. USA: Macmillan Reference, 2004.

Lamotte, Étienne. *History of Indian Buddhism From the Origins to the Śāka Era.* çev. Sara Webb-Boin ve Jean Dantinne. Louvain-La-Neuve: Université Catholique de Louvain, 1988.

Silk, Jonathan A. *Managing Monks Administrators and Administrative Roles in Indian Buddhist Monasticism.* Oxford: Oxford University Press, 2008.

Schopen, Gregory *Bones, Stones, and Buddhist Monks, Collected Papers on the Archaeology, Epigraphy, and Texts of Monastic Buddhism in India.* USA: University of Hawaii Press, 1997.

Schopen, Gregory. *Buddhist Monks and Business Matters Still More Papers on Monastic Buddhism in India.* Honolulu: University of Hawaii Press, 2004.

Schopen, Gregory. *Buddhist Nuns, Monks, and Other Wordly Matters Recent Papers on Monastic Buddhism in India.* Honolulu: University of Hawaii Press, 2014.

The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka). çev. I. B. Horner. Vol.VI. Oxford: The Pali Text Society, 2004.

The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka). çev. I. B. Horner. Vol.I. London: Luzac and Company Ltd, 1949.

The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka). çev. I. B. Horner. Vol.II. Oxford: The Pali Text Society, 2004.

The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka). çev. I. B. Horner. Vol.III. Oxford: The Pali Text Society, 2004.

The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka). çev. I. B. Horner. Vol.IV. Lancaster: The Pali Text Society, 2007.

The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka). çev. I. B. Horner. Vol.V. Oxford: The Pali Text Society, 2001.

Tieken, Herman. "The Buddhist Pavāranā Ceremony According to the Pāli Vinaya". *Journal of Indian Philosophy* 30/3 (2002), 271-289.

Tsomo, Karma Lekshe. "Nuns". *Encyclopedia of Buddhism*. ed. Robert E. Buswell. 606-611. USA: Macmillan Reference, 2004.

Wijayaratna, Mohan. *Buddhist Monastic Life According to the Texts of the Theravāda Tradition*. çev. Claude Grangier ve Steven Collins. New York: Cambridge University Press. 1990.